

Трансформація фітоморфних мотивів у художньому світі дев'ятдесятників

А. В. Карач

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Харків, Україна
Corresponding author. E-mail: annkarach@ukr.net

Paper received 20.11.20; Accepted for publication 27.11.20.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2020-241VIII72-03>

Анотація. У статті здійснено спробу комплексного аналізу трансформації фітоморфних мотивів в українській поезії 1990-х років. Визначено, що дев'ятдесятники часто вдаються до вибудовування авторських міфів. Окреслено особливості неоміфологічного сюжетотворення та різновимірної художньої реальності. Констатовано, що «трихотомічна модель мотиву» (за А. Тимченко) дала змогу простежити явища «олюднення», «одоухотворення», позачасовості, позапросторовості.

Ключові слова: мотив, поезія 1990-х років, авторський міф, неоміфологізм.

Вступ. Однією з характерних ознак лірики дев'ятдесятників є реінтерпретація міфоелементів багатобожжя, що найбільш виразно простежується через мотивну структуру. Митці кінця ХХ століття переосмислюють прасюжети, які часто реалізуються завдяки язичницьким міфологемам. Політеїстичний аспект у поезії 1990-х років – модель світобачення, що функціонує завдяки пов'язаним між собою шарам художньої свідомості. Вона зумовлена творенням індивідуально-авторського міфу.

У центрі художнього виміру – боги, чудовиська, священні створіння, наділені людськими рисами, реінтерпретовані образи рослин, тварин, птахів. Трансформований простір лірики останнього десятиліття ХХ століття передбачає нашарування політеїстичних компонентів. На цьому тлі яскраво простежується явище фітоморфності. Дев'ятдесятники вибудовують реальність таким чином, що «сюжетний компонент» [18, с. 20] тісно взаємодіє з іншими рівнями твору, утворюючи міфологічну систему.

Короткий огляд публікацій. Поезія цього періоду підпорядкована стійким формам архаїчної культури, які зазнають художніх змін. Хоча в українському літературознавстві й існують розвідки, присвячені аналізу питань, що пов'язані з переосмисленням міфологічного світогляду у творчому доробку 1990-х років (І. Андрусяка [1], Ю. Вишницької [10; 11], М. Кіяновської [16], Ю. Логвиненко [21], О. Росінської [29] та ін.), проте всебічного аналізу трансформації фітоморфних мотивів поки немає. Тому нам видається доречним дослідження, яке б дало загальне уявлення про специфіку означеної проблематики.

Мета статті – здійснити комплексний художньо-естетичний аналіз фітоморфних мотивів у ліриці дев'ятдесятників.

Об'єкт дослідження – поетичний доробок літературного покоління 1990-х років (І. Андрусяка, Ю. Бедрика, М. Брацило, В. Виноградова, О. Галети, С. Жадана, М. Кіяновської, Г. Крук, О. Куценко, В. Махна, Р. Мельникова, С. Процюка, М. Савки, Е. Свенцицької, Р. Скиби).

Предмет дослідження – особливості розгортання фітоморфних мотивів.

Результати та їхнє обговорення. Для аналізу політеїстичних мотивів доречно, на наше переконання, скористатися «трихотомічною моделлю мотиву» (за А. Тимченко) [34]. Відповідно до неї «ядром» фітомо-

рфних (а також космогонічних, зооморфних) мотивів будемо вважати усталену язичницьку семантику стихій, природних явищ, тваринних, рослинних образів (наприклад, лисиця – кмітливість, хитрість, спритність, лицемірство; місяць – циклічність, вічність, оновлення, безсмертя; вода – «символ першоматерії, плодючості; початку і кінця всього суцього на Землі; Праматері Світу; інтуїтивної мудрості» [13, с. 143] тощо), а також сукупність уявлень, що побутують у літературі (комедія «Сон літньої ночі» В. Шекспіра, драма-феєрія «Лісова пісня» Лесі Українки; балади «Утоплена», «Лілея» Т. Шевченка; казка «Хо», повість «Тіні забутих предків», новела «Intermezzo» М. Коцюбинського; вірші «Змія», «Півень», «Село», «На шляху», «Елегія про перстень ночі», «На вітер», «Клени», «До весни», «Чарки», «Елегія про перстень пісні», «Елегія про перстень молодості», «Ліс», «Ранній вітер» Б.-І. Антонича; поема «Свшан-зілля», вірш «Звір» М. Вороного); можна згадати відомі твори музичного й образотворчого мистецтва («Місячна соната» Л. Бетховена, картини із зображенням демонів М. Врубеля) та ін.

У контексті дослідження неоміфологічних мотивів поезії 1990-х років домінантним постає явище фітоморфності. Докладно цей шар міфотворчості розглядає В. Халізов. Його роздуми видаються нам переконливими: «Центральний об'єкт архаїчної міфології – це перетворені фантазією явища природи: духи лісів, полів, вод, нерідко небезпечні й страхітливі...» [35, с. 117]. Дев'ятдесятники створюють художні моделі, в центрі яких опиняються трансформовані рослинні образи. Дерева, трави, кущі, квіти взаємодіють із божествами або ж на рівні поетичної реальності самі стають живими істотами. Світ природи як першопочаток усього живого на Землі нерозривно пов'язаний із тілесністю, відчуттями та розумом («*Стебло втрачає здатність / мислити*» [23, с. 19]).

Лірика 1990-х років насичена метафоричними сюжетами, спрямована на пошук своєї первісної сутності. Домінантною є модель «людина – природа». Однак її втілення в текстах представників цього літературного покоління відрізняється й залежить від особливостей поетичної лексики, образної структури тощо. Так, досить часто «тіло» [34] фітоморфних мотивів у ліриці В. Махна, І. Андрусяка, О. Галети – семи болю та туги: «*ніч затікає дощем / в домі піддашися прогниле / ние в шишшини плече / в пальцях цигарка і ще / тліє*

тютюн упівсили» [23, с. 6–7]; «Теплий плащ горіхового тіла / шпилькою пришпилений до шкіри» [23, с. 9]; «лиш холодна як пристрій / росте під крилом омела / розрізаєш – а кров її піниться / запахом хмелю» [3, с. 19]; «а під проваллями синці / сліпих конвалій» [4, с. 24]; «А квіти в'януть... Боляче їм, боляче» [12, с. 48]; у М. Кіяновської, М. Савки – семи самотності: «Лежиш листком, який ні пари з уст, / В тривимірній гушавині калинній» [17, с. 28]; «Тебе впізнаю – й не віддам тебе / На травах, зживотілих безголосо» [17, с. 33]; «Твоїми слідами підводяться тихо стебла» [17, с. 101]; «Заплітаєш себе в прохолодні косиці, / Де стебло до стебла – як душа за душею» [30, с. 7]; в О. Куценко й М. Брацило – сема кохання: «I, мов листя з дерев, / опадає забута любов, / I, мов пагін, уже проростає / любов незабуття» [20, с. 19]; «З першим снігом тебе, коханий / З першим плачем червоних кленів» [8, с. 76].

Елементи творення фітоморфних мотивів (плече шпильки, теплий плащ горіхового тіла, кров омели, запах хмелю, синці сліпих конвалій, зелений пагін голосу, скошені трави, листок, тривимірна гушавина калинна, стебла, листя, пагін, плач червоних кленів, квіти) набувають сакрального значення й слугують частиною творення художнього світу. З огляду на це, можна говорити про особливу, «анімістичну діалектику» (за Е. Тайлором [36]). Трансформовані рослинні образи в ліриці 1990-х років є не просто частиною художнього світу: вони мають душу, відчувають біль, тепло, страждають тощо.

Іноді автори роблять акцент на окремих структурованих елементах, і модель «людина – природа» розкладається на інші: «людина – ліс» («В цьому лісі усі дерева закохані, / I померлі душі вночі / приходять їх обіймати» [32, с. 11]; «Занепад світла. Споконвіку – ліс. / I голосіння листя в високості» [17, с. 27]; «здивовано споглядаєш м'які барви / ліс у білих одежах – мов прожектор – / просвіає крізь сито світла пільму» [23, с. 49]); «людина – степ» («Марить степ розмаєм золотим / I лиш я, вербою край дороги / Погубивши зв'язні листки / Вклякла» [8, с. 12]; «Степом засніженим степом / без краю без крику без імені / вколисане сонце розкосе / чорний сипкий сухостій / під ногою нема паралелей / ні стежок а проте – розкажи мені / хто мене кличе в безмежжі / в амфорі цій пустій» [7, с. 59]); «людина – сад» («обриваючи тіні липові / саду голого мерзлі хрящики» [3, с. 29]; «Самотні трави мерзнуть / на протягах розлуки. / Вже квіти постлівали, згорів у попел мак. / Натхненно грає сад, його старі перуки / тремтять із вітром в такт» [9, с. 26]; «У жасминовій повені мліє вечірній сад, / Розкошуючи німо в солодкій своїй затруті» [30, с. 50]; «Тепле коріння нічного саду. / Вилюю в руки нагріту воду» [15, с. 39]). Механізм розгортання мотиву передбачає, що компоненти означених художніх моделей («дерева закохані», «голосіння листя», «ліс у білих одежах», «я, вербою край дороги», «зв'язні листки», «мліє вечірній сад», «вколисане сонце розкосе», «чорний сипкий сухостій», «тіні липові», «саду голого мерзлі хрящики», «трави мерзнуть», «квіти постлівали», «згорів у попел мак», «грає сад» та ін.) утворюють антропоморфізовану художню реальність. Їй притаманні ознаки «одухотворення», а також позача-

совості/позапросторовості (структури «споконвіку», «пільма», «без краю без крику без імені», «в безмежжі» тощо). На схожому аспекті зупиняється О. Росінська. Дослідниця зауважує, що «аналіз текстів М. Кіяновської дає можливість відзначити надзвичайну символічну наснаженість топосів гори, саду, лісу, ріки (води) й зробити висновок, що через ці символічні топоси автор вибудовує досить своєрідну систему хронотопу, особливості якого полягають в дихотомічній рухливій будові» [29, с. 148].

Подекуди в поезії 1990-х років прийом «олюднення» [35, с. 118] застосовується не лише до фітоморфних складників творення мотиву, а й до тих образів, що безпосередньо стосуються сюжетної канви (безодня, провалля, зорі, тіні тощо). Це сприяє авторському міфологізуванню: «кирпата безодня розплющує губи / сміється і плаче над погаром неба» [4, с. 22]; «п'яні зорі на губах розтали / з-під повік поволі капле віск» [4, с. 28]; «Кличмо тінь до стола. Тінь готова / покаяться» [4, с. 31]; «Небо блідне. Зорі гинуть» [8, с. 21].

Припускаємо, що для дев'яностників вибір саме таких моделей не є випадковим. Культурно-естетичні трансформації останнього десятиліття ХХ століття вплинули не лише на особливості письма, а й на їхній світогляд. Використання переосмислених прасюжетів, повернення до анімістичних вірувань стали поштовхом до самозаглиблення й самовизначення.

Художній простір у ліриці С. Жадана спроектований таким чином, що образи існують на двох рівнях (за Ю. Вишницькою): хтонічному (потойбічний світ і божества землі) та тератоморфному (чудовиська) [10, с. 158]. Автор поєднує різні світи – підземний, небесний, водяний, тілесний. Через це помітна певна залежність у межах моделі «людина – природа»: «Ось дивись – / ти виснеш якимось / тропічним фруктом / що вже устиг / ледь підняти» [14, с. 17]. Фітоморфний образ, задіяний у вибудовуванні мотиву смерті, сприймається одночасно і як «провідник» у інші, «низькі» світи, і як рушійна сила мистецького акту. Згадані структури в С. Жадана тісно пов'язані з мотивом суїциду [14, с. 16–19]. Простежується чітка танатологічна лінія (утоплених, зарізаних, повішених) у кореляції з явищем антропоморфізму: «I врешті / якийсь селекціонер / розламавши тебе / мов яблуко навпіл / побачить твої легені / вагітні останнім повітрям» [14, с. 17].

Природа в ліриці І. Андрусяка – це також частина моделі, задіяна в міфологізації художнього простору. На цьому аспекті дослідження зосереджується Н. Сварич: «З часом поетична творчість Івана Андрусяка зазнає певних змін: автор часто звертається до світу природи, з якого черпає духовну енергетику; у ліричного героя з'являється віра в Бога; вірші набувають більшого філософського звучання; поет використовує міфічні, античні та біблійні теми, мотиви, сюжети та образи» [31, с. 174].

З огляду на вищезазначене, для аналізу фітоморфних мотивів доцільно, на нашу думку, взяти до уваги підхід, запропонований О. Кобзар. Він передбачає декілька етапів: «виокремлення міфологічних сюжетів і мотивів, які використовуються автором у художньому творі, дослідження їхньої трансформації щодо первинного міфу»; «розгляд дій, становлення та хара-

ктерів персонажів у ракурсі їхнього міфологічного походження та мислення, міфологічного спрямування їхньої репрезентації»; «виявлення значення новоствореного міфу для розуміння дійсності як явища, що розвивається з точки зору автора та його персонажів, тобто в історичній перспективі та у взаєминах зі значеннями інших міфів зазначеного історично-культурного простору» [18, с. 18].

Серед основних способів функціонування неоміфологічного мотиву, що безпосередньо пов'язаний із явищем антропоморфізму, дев'ятдесятники найчастіше вдаються до вибудовування авторських міфів. Проте однією із умов їхнього творення є взаємодія читача та автора на рівні осмислення образів, сюжетних колізій. Цей механізм зосереджений не лише на особливостях сприйняття тексту та світовідчуття загалом, а й на зіставленні різних структуротвірних елементів, художніх деталей, естетики: «Автор і читач знаходяться приблизно в однаковій ситуації, а тому можуть бути ототожені. Лише частина законів сконструйованого світу залежить від волі автора, інша частина – поза його увагою. Це навмисно не сповна виконтрольований світ. Він дивує – але має свої закони хоча і переконливі, але непевні, при нагоді автор першим висміює їх. Прикидаючися, що його світ правдоподібний, автор пропонує читачеві уявити неправдоподібність реального світу, повірити (уявити, що повірив) у його нереальність» [22, с. 91].

Уважаємо доречним зауваження І. Андрусяка. Він аналізує поетичні тексти С. Жадана, О. Солов'я, П. Мідянки, А. Бондаря й зазначає: «Насправді ж, у цих книжках плавно, нібито непримітно, але водночас (свідомо чи підсвідомо) доволі настирливо вимальовується одна спільна риса, котра бачиться мені назгал визначального для сучасної української поезії, – зведення власного, індивідуального, я б навіть сказав, авторського поррахунку зі світом. Всі оці вдалі й не дуже намагання доволішній світ “запаралелити й відмеридіанити” мимоволі виказують, що він нашим авторам принаймні аж ніяк не байдужий» [2, с. 181].

В основі авторського міфологізування – функціонування власної картини світу в межах об'єктивізації художньої реальності, що відбувається і на імпліцитному, і на експліцитному рівні. Абсолютно погоджуємося з С. Бараном: «...літературні дев'яності були більше процесом, аніж явищем. Домінував експеримент» [5, с. 4]. Шляхом накладання елементів «внутрішньої енциклопедії» [27, с. 105] (за В. Єшкілевим) на архетипізовану художню реальність поети вводять у тексти нових героїв, образи міст, країн, створюють типи особистості, встановлюють між ними певні закономірності. Природа стає джерелом для реконструкції художнього світу. Це дозволяє говорити про **неоміфологізоване сюжетотворення**. Серед домінантних:

– царство лавандових фей, сад негаснучих єнотів, сад божественних мишей, фея життя тощо (Ю. Бедрик): «мандруєш із мертвого в мертве / ринеш із морю в морок / від полюса і до полюса / через царства лавандових фей / і ночі твої замислені / лискучими шкірками норок / схвилювано й самовідречено / прилащуються до грудей» [7, с. 57]; «Завтра – паморозь. Час – поник. / І пора повертати лик / В передбаченні перельоту. / Але фею життя – гони: / Бо її сатурніч-

ний скрик / Тишу вб'є – мов живу істоту...» [6, с. 5]; «Сад божественних каменів. / Сад негаснучих єнотів, / Що нектаром запивають / Підгризання колонад. / Білий марш. Білий крок. / Крізь стовпи. Без поворотів. / Він колить був білим вальсом, / Та нема шляхів назад... / Сад божественних мишей: / Ти плетеш із них віночок. / Пересмикуючи вуха, / Переслинюєш хвости. / А докруг – білий вальс, / Спорзний шал пещерних дочок. / Тільки ти сантиментальна, / Ніби ти – уже й не ти» [6, с. 42].

– країна Кульбабія (перегукується з «містом кульбаб» [23, с. 6] В. Махна), Хо, Кобиляча Голова (Р. Мельників): «я зустрінусь з тобою у кленах / таких здорових / та ще більш сором'язливих / і зізнаюсь тобі у коханні / далі – / я розповім про країну кульбабію / твоя посмішка залунить очима / я злечу: / летітиму довго-довго / ЯК РАПТОМ – прокинусь / впавши на спину» [25, с. 14]; «мій погляд – рожевих квітів горщик / що з другого поверху падає / на вогнище останнього Сонця / в країні сонячній Кульбабії» [25, с. 23]; «Останні люди / мали жовті знамена / жовті сурми / і жовті поеми / і жовто кульбабився травень / утому знімаючи з ніг / коли вони вирушали / у свій останній похід» [25, с. 59]; «Весна починається з горища / Де протяг свище паротягом / І голуби туркочуть тишу / Солодкочолої безтями / І де останній Хо на світі / Із павутини ліпить вірші / А небесіння сині квіти / Лягають пилом в юну вічність» [25, с. 31]; «І на / вістрі / зіниць / пада / обертом / ВСЕСВІТ / О / Богине / остання, / Кобиляча / Го- / ло- / во» [24, с. 7];

– країна холодних світил, лицарі Дива (М. Брацло): «Галактика... Купа розрізаних тіл / З невідомим зв'язком, / Неначе країна холодних світил / З дитячої казки» [8 с. 7]; «Як лицарі Дива, в полі / Сягнувши з земного чрева, / Мені шепотіли тополі: / – Вітаємо вас, королева...» [8, с. 11];

– країна помірних дощів (С. Процюк): «Ми є правдокопи з країни помірних дощів. / Ми череп з кістками залишили вчора на марші» [28, с. 9];

– Диво (М. Савка): «Боронися від того, хто цойно тобою був / І водив тебе в сад, де високі замшлі трави. / Бережися того, хто тебе у тобі почув / І чомусь нагадав, що небо твоє імаве. / Де ж ті схованки снів, де загати хмільні дощу? / заростають стежки кропивами якогось дива. / Ну а той, у саду, то був просто старий віщун. / То був просто дивак, що його називали Дивом» [30, с. 16];

– Місячний Кіт, батько Лунь, Тінь Сови (Р. Скиба): «А надворі зима. / Ти сьогодні сама / Напуваєш сивіючий гніт. / Хтось шкребеться у тьму / Мабуть, зимно йому... – / не лякайся, то Місячний Кіт...» [33, с. 21]; «Повстали з праху ви. / І стали птахами. / І крильми змахує / Ваш батько Лунь» [33, с. 28]; «Вона стрімка, оголена і світла, / Мушкет підніме з мокрої трави... / І ти на хвилю задихнешся вітром, / Відчувши над собою Тінь Сови» [33, с. 41];

– королева з зеленими кістками (І. Андрусяк): «Членувати думки на потерті скрижалі, / на свавільні листівки, на мудрі рулони, / і самотньо довершувать психоаналіз / голубого дощу на роздвоєне лоно. / Ми повинні багато. Ми довго повинні / забувати про щастя під вітром вишневим / і, кусаючи губи, криваві,

аж винні, / роздягати очима стару королеву. / Королева підходить. Спокійно, панове. / Під сорочкою білою кості зелені» [4, с. 36];

– Панна-Літо (М. Кіяновська): «Панна-Літо в намі із білих латать. / Пленер млявий, в'язкий і ніжний. / Трави снуть. На обрії домінує гладь: / На блакитному – білосніжне» [17, с. 24];

– хлопчик Що-Пані-Схоче (Г. Крук): «Пожаданець осені, паж жовтозубої пані. / Запраглося кави. Гарячої кави з перцем»; «Пожаданець осені, хлопчик Що-Пані-Схоче. / Дух переспілих парфум, кільцюваті шаффи» [19, с. 17].

Динаміка розгортання авторських міфів зумовлена вибудовуванням ускладненого та різновимірного поетичного простору. Система творення передбачає варіативність та повторення окремих деталей чи індивідуальних способів функціонування «міфологічних сценаріїв» [11]. Наприклад, полівекторні семантичні шари топосу саду: «негаснучих єнотів», «божественних мишей», «божественних камей»; подієва послідовність, що має в основі декілька художніх реальностей: із мертвого в мертве – із мороку в морок – від полюса і до полюса – через царства лавандових фей; використання спільних знаково-символічних структур, зокрема колористичних ознак у межах однієї текстової площини, що стосуються різних явищ: «жовті знамена», «жовті сурми», «жовті поеми», «жовтокульбабився травень» тощо.

Ще один аспект, характерний для авторських міфів Ю. Бедрика, Р. Мельникова, М. Савки, Р. Скиби, М. Кіяновської, І. Андрусяка, Г. Крук, М. Брацило, – образи міфічних істот, що взаємодіють із трансформованим фітоморфним і тваринним світом («мотивне поле» (за А. Тимченко) [34]): фея життя із сатурнічним криком, що може вбити тишу; хлопчик Що-Пані-Схоче (пожаданець осені, паж жовтозубої пані), який приносить каву; стара королева в білій сорочці, в якій зелені кістки; Місячний Кіт, що «шкребеться у тьму»; останній Хо, який «із павутини ліпить вірші»; тополі як «лицарі Дива», що шепочуть вітання королеві; старий віщун (дивак), якого називали Дивом та ін. Вони знаходяться у різних темпорально-просторових відношеннях («Завтра – паморозь. Час – поник» [6, с. 5]; «Весна починається з горища» [25, с. 31]).

Проте моделі вибудовування художнього простору української поезії 1990-х років виявляються й на іншому рівні переосмислення. Він полягає в тому, що дев'ятдесятники використовують у своїх текстах імена героїв із фольклору та відомих творів світової літератури. Митці творять зовсім нові сюжети, у яких часто зринають антропоморфні елементи: «А хто-хто живе у тій рукавичці? / А живе у ній піщаний чоловік, / Котрого відмиває ріка» [12, с. 58] (казка Е. Гофмана «Піщана людина»; до речі, цей образ – традиційний фольклорний персонаж для західноєвропейської культури); «Ой вранці-ранесенько / Сивий хрущ летить. / Не бий, мамо, телесика, / Голівка болить» [32, с. 47] (українська народна казка «Івасик-Телесик»); «У плащі макінтош / захлинається Шехерезада. / І оскал п'єдесталу. / А простіше: у місті – дощ» [12, с. 28] (сюжет із персидського циклу «Тисяча й одна ніч»);

«Пізнай свою невваженість і, / Знайшовши богообране поліно, – / Теши собі святого Буратіно» [12, с. 8] (казка О. Толстого «Золотий ключик, або пригоди Буратіно»); «Принцесо / у везжі слонової кості / – гості! / Принесли тобі / три послы / від світа / – многая літа!» [12, с. 59] (казка Ш. Перро «Спритна принцеса, або пригоди розумниці»); «Ковтаєш воду, / Мертву і м'яку, / І жодне слово голосом не вигрієш» [12, с. 15] (наявний у низці казок елемент – «мертва» й «жива» вода); «а тоді прийшли чорні / люди і дихали димом і / діти про змія горинича не / лякали навіть дітей бо / діти вмیرали швидше ніж / народжувались казки» [3, с. 5] (традиційний казковий персонаж Змій Горинич); «Так і живу: / щодня ліхтар засвічую, / укупі з лисом сіємо казки... / Юрба мовчить. / Юрбі бракує свідчення, / чому твій ніж втікає від руки» [19, с. 13] (казка А. де Сент-Екзюпері «Маленький принц»); «Прийду – Попелюшка незвана, / Натрушений пил замету... / Піду, проспівавши: "Осанна!" / У тиху осінню сльоту» [8, с. 24] (казка Ш. Перро «Попелюшка»).

Художня реконструкція згаданих сюжетів передбачає декілька спільних характеристик: «загальновідомість (впізнаваність) фабули як первісна передумова ідейно-естетичної активності традиційного матеріалу в новому літературному варіанті» [26, с. 18] (незмінною залишається рукавичка, в якій живе «піщаний чоловічок»; функціонування в тексті образу лиса, який «сіє казки» та ін.); «здатність традиційних структур трансформуватися в символи, емблеми поняття»; «наявність багатообразних подієвих і семантичних домінант» [26, с. 18] (прийшли чорні люди – дихали димом – казки не лякали – діти вмیرали; живу – засвічую ліхтар – сіємо казки – юрба мовчить – ніж втікає тощо). Імена згаданих літературних і фольклорних персонажів (Телесик, Шехерезада, Буратіно, Лис, Змій Горинич, Попелюшка) в контексті трансформованих політеїстичних мотивів можна вважати «міфологізуючим дискурсом» [16, с. 137].

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, зауважимо, що фітоморфні мотиви в українській поезії останнього десятиліття ХХ століття розгортаються навколо сем болю та туги (В. Махно, І. Андрусак, О. Галета), самотності (М. Савка, М. Кіяновська), кохання (О. Куценко, М. Брацило); існують у межах моделі «людина – природа» («людина – ліс», «людина – степ», «людина – сад»). Антропоморфізована художня реальність у ліриці 1990-х років пов'язана з кореляцією різних світів (підземного, небесного, водяного, тілесного), вибудовуванням авторських міфів, у яких зринають оригінальні образи: царство лавандових фей, сад негаснучих єнотів, сад божественних мишей, фея життя (Ю. Бедрик); країна Кульбабія, Хо, Кобиляча Голова (Р. Мельників); хлопчик Що-Пані-Схоче (Г. Крук); Місячний Кіт, батько Лунь, Тінь Сови (Р. Скиба) тощо. Обрана нами «трихотомічна модель мотиву» (за А. Тимченко) сприяла визначенню особливостей неоміфологізованого сюжетотворення, де преференції набувають явища «олюднення», «одухотворення», позачасовості, позапросторовості, прийомів варіативності, повторення.

ЛІТЕРАТУРА

- Андрусак І. Міто(собою)наповнення, «у якого усе навпаки» [Рец. на кн. М. Кіяновської. Міфотворення. Поезії. К.: Смолоскип, 2000]. Літпроцесія. Рецензії, есеї, статті. Донецьк: OST, 2002. С. 16–18.
- Андрусак І. 2001. Час одиниць. Березиль. 2002. № 7–8. С. 172–181.
- Андрусак І. Шарга. Лір–Артіль, Піраміда, 1999. 67 с.
- Андрусак І. С. Процюк. І. Ципердюк. Нова дегенерація: поезії. Івано-Франківськ, 1992. 104 с.
- Баран Є. Літературні дев'яності: підсумки і перспективи. Кур'єр Кривбасу. 1999. Серпень. № 116. С. 3–6.
- Бедрик Ю. Метафізика восени. К.: Смолоскип, 1996. 78 с.
- Бедрик Ю. Свято небуття. Львів: Піраміда, 1999. 64 с.
- Брацило М. Я зроду тут живу...: Рання лірика, спогади сучасників. Запоріжжя: Дике поле, 2018. 248 с.
- Виноградов В. Шлях дощу: Поезії 1987–1995 років. К.: Смолоскип, 1996. 94 с.
- Вишницька Ю. Індивідуально-авторська реконструкція есхатологічних міфосценаріїв у художніх творах Сергія Жадана. Літературознавчі студії. 2015. Вип. 43(1). С. 147–160. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lits_2015_43%281%29__21 (дата звернення: 16.10.2019)
- Вишницька Ю. Текстова поліваріативність міфологічного сценарію початку як реалізація космогонічних та антропогонічних міфів (на матеріалі поезії Сергія Жадана). URL: <http://www.litp.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/viewFile/238/235> (дата звернення: 21.05.2018)
- Галета О. Переступ і поступ: Поезії. Львів: Каменярь, 1998. 72 с.
- Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В. Коцура, О. Потапенка, В. Куйбіди. 5-е вид. Корсунь-Шевченківський: ФОП Гаврищенко В., 2015. 912 с.
- Жадан С. Генерал Юда. Київ: Український письменник, 1995. 46 с.
- Іменник: антологія дев'яностих / упор.: А. Кокотюха, М. Розумний. Смолоскип, 1997. 264 с. (Творча асоц. «500»).
- Кіяновська М. До питання про функціонування міфу та засоби міфологізації у поезії покоління 90-х. Молода нація. К.: Смолоскип. 1988. № 9. С. 134–143.
- Кіяновська М. Міфотворення. К.: Смолоскип, 2000. 108 с.
- Кобзар О. Міфопоетичний аналіз художнього твору. Філологічні науки. Вип. 15. 2013. С. 16–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fil_Nauk_2013_15_5 (дата звернення: 19.09.2018)
- Крук Г. Мандри у пошуках дому. Львів: Каменярь. 1997. 40 с.
- Кученко О. У зимах бажань. К.: Смолоскип. 1996. 64 с.
- Логвиненко Ю. Трансформація античних міфів у творчості поетів-постмодерністів. Слово і час. 2011. № 6. С. 54–60.
- Маслик К. У лабіринті (Високі мислі про сучасну літературу). Сучасність. 2002. № 11. С. 90–91.
- Махно В. Лютневі елегії та інші вірші. Львів: Каменярь, 1998. 64 с.
- Мельників Р. Подорож рівноденням. Харків: Акта, 2000. 60 с.
- Мельників Р. Полювання на оленя. К.: Смолоскип, 1996. 66 с.
- Нямцу А. Миф и литература (теоретические аспекты функционирования). Черновцы: «Рута», 2005. 80 с.
- Прологемени до деміургії: [інтерв'ю з В. Єшкілевим / розмовляли О. Бойченко та Н. Лихоманова]. Кур'єр Кривбасу. 2000. № 128. Липень. С. 99–107.
- Процюк С. Апологетика на світанку. Ужгород: Гражда, 1995. 111 с.
- Росінська О. Сакральний і профанний простір у поетичному світі Маріанни Кіяновської. Актуальні проблеми української літератури і фольклору. 2012. Вип. 18. С. 138–150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apulf_2012_18_14 (дата звернення: 24.10.2018)
- Савка М. Малюнки на камені. К.: Смолоскип. 1998. 89 с.
- Сварич Н. Лірика Івана Андрусакя: еволюція художнього стилю. Мова і культура. 2012. Вип. 15, т. 8. С. 171–176. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Mik_2012_15_8_28 (дата звернення: 20.09.2018)
- Свенцицька Е. Пустельні риби. Донецьк: Юго-Восток. 1999. 60 с.
- Скиба Р. Тінь сови. Відродження. 1994. 48 с.
- Тимченко А. Структура мотиву: до питання теоретичного осмислення. Літературознавчі обрії. Праці молодих учених. Випуск 17. К.: Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, 2010. С. 5–8 <http://ekhnuir.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/1374/2/%D0%A1%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%20%D0%BC%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B2%D1%83.pdf> (дата звернення: 20.05.2018)
- Хализев В. Литература и мифология. Теория литературы. Москва: «Высшая школа», 2004. С. 115–126.
- Taylor E. Primitive Culture: Researches Into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art, and Custom. URL: https://www.forgottenbooks.com/en/books/PrimitiveCulture_10009300 (дата звернення: 19.04.2019)

REFERENCES

- Andrusiak I. (2002). Mito (self) filling, "in which everything is the on the contrary" [Rec. on the book by M. Kiiianovska. Myth-making. Poetry. K.: Smoloskyp, 2000]. Litproccession. Reviews, essays, articles. Donetsk: OST, 2002, p. 16–18.
- Andrusiak I. (2001). Time of units. Berezil (2002), Vol. 7–8, p. 172–181.
- Andrusiak I. (1999). Sharga. Lir-Artil, Piramida, 67 p.
- Andrusiak I., Protsyuk S., Tsyperdiuk I. (1992). Nova dehenersatsiia: poetry. Ivano-Frankivsk, 104 p.
- Baran E. (1999, August). Literary nineties: results and prospects. Kurier Kryvbasu, Vol. 116, p. 3–6.
- Bedryk Y. (1996). Metafyzyka voseny. K.: Smoloskyp, 78 p.
- Bedryk Y. (1999). Sviato nebuttia. Lviv: Piramida, 64 p.
- Bratsylo M. (2018). Ya zrodu tyt zhyvu...: Early lyrics, memories of contemporaries. Zaporizhya: Dyke pole, 248 p.
- Vynohradov V. (1996). Shliakh doshchu: Poetry (1987–1995). K.: Smoloskyp, 94 p.
- Vyshnytska Y. (2015). Individual-author's reconstruction of eschatological mythoscenarios in the works by Serhii Zhadan. Literary studies, Vol. 43 (1), p. 147–160. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lits_2015_43%281%29__21 (access date 16.10.2019)
- Vyshnytska Y. (2018). Textual polyvaritativity of the mythological scenario of the beginning as realization of cosmogonic and anthropogonic myths (on the material of Serhii Zhadan's poetry). URL: <http://www.litp.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/viewFile/238/235> (access date: 21/05/2018)
- Haleta O. (1998). Perestup i postup: Poetry. Lviv: Kameniar, 72 p.
- Encyclopedic dictionary of symbols of culture of Ukraine (2015): for general. ed. V. Kotsura, O. Potapenko, V. Kuy-

- bida. 5th ed. Korsun-Shevchenkivsky: FOP Havryshenko V., 912 p.
14. Zhadan S. (1995). Heneral Yuda. Kyiv: Ukrainian writer, 46 p.
  15. Imennyk: anthology of the nineties (1997): compl.: A. Koko-tyukha, M. Rozumnyy. Smoloskyp, 264 p. (Creative assoc. "500").
  16. Kiianovska M. (1988). On the question of the functioning of myth and means of mythologizing in the poetry of the generation of the 90s. Young nation. K.: Smoloskyp, Vol. 9, p. 134–143.
  17. Kiianovska M. (2000). Myth-making. K.: Smoloskyp, 108 p.
  18. Kobzar O. (2013). Mythopoetic analysis of the work of art. Philological sciences. Vol. 15, p. 16–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fil_Nauk_2013_15_5 (access date: 19/09/2018)
  19. Kruk H. (1997). Mandry u poshukah domu. Lviv: Kameniar, 40 p.
  20. Kutsenko O. (1996). U zymah bazhan. K.: Smoloskyp, 64 p.
  21. Lohvynenko Y. (2011). Transformation of ancient myths in the works of postmodern poets. Slovo i chas, Vol. 6, p. 54–60.
  22. Maslyk K. (2002). In the labyrinth (High thoughts on modern literature). Modernity, Vol. 11, p. 90–91.
  23. Makhno V. (1998). Liutnevi elehii ta inshi virshi. Lviv: Kameniar, 64 p.
  24. Melnykiv R. (2000). Podorozh rivnodenniam. Kharkiv: Akta, 60 p.
  25. Melnykiv R. (1996). Poliuvannia na olenia. K.: Smoloskyp, 66 p.
  26. Niamtsu A. (2005). Myth and literature (theoretical aspects of functioning). Chernivtsi: Ruta, 80 p.
  27. Prolegomena to demiurges (2000, July): [interview with V. Eshkilev / talked by O. Boychenko and N. Lykhomeanov]. Kurier Kryvbasu, Vol. 128, p. 99–107.
  28. Protsiuk S. (1995). Apologetyka na svitanku. Uzhhorod: Grazhda, 111 p.
  29. Rosinska O. (2018). Sacred and profane space in the poetic world of Marianna Kiianovska. Actual problems of Ukrainian literature and folklore. Vol. 18, p. 138–150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apulf_2012_18_14 (access date: 24.10.2018)
  30. Savka M. (1998). Maliunky na kameni. K.: Smoloskyp, 89 p.
  31. Svarych N. (2012). Lyrics by Ivan Andrusiak: the evolution of artistic style. Mova i kultura. Vol. 15, p. 171–176. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Mik_2012_15_8_28 (date of application: 20/09/2018)
  32. Svetsytska E. (1999). Pustelni ryby. Donetsk: Yugo-Vostok, 60 p.
  33. Skyba R. (1995). Tin' sovy. Vidrozhennia, 48 p.
  34. Tymchenko A. (2010). The structure of the motive: to the question of theoretical understanding. Literary horizons. Works of young scientists. Vol. 17. K.: Institute of Literature. T.H. Shevchenko National Academy of Sciences of Ukraine, 2010. P. 5–8 URL: <http://ekhnuir.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/1374/2/%D0%A1%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%20%D0%BC%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B2%D1%83.pdf> (access date: 20/05/2018)
  35. Khalizev V. (2004). Literature and mythology. Theory of literature. Moscow: Vysshaya shkola, p. 115–126.

Transformation of phytomorphic motifs in the art world of poets of the nineties

A. Karach

Abstract. The article attempts to comprehensively analyze the transformation of phytomorphic motifs in the Ukrainian poetry of the nineties. It has been determined that poets of the nineties often prefer building the author's myths. Peculiarities of neomythological plot creation and multidimensional artistic reality have been outlined. It has been also stated that the «trichotomous model of the motive» (according to A. Tymchenko) made it possible to trace the phenomena of «humanization», «spiritualization», timelessness, the state of being «out of space».

Keywords: *motive, poetry of the 1990s, author's myth, neomythologism.*